

Kirjat

Kirja-symposium

Mike Savage: *Social Class in the 21st Century*.
Milton Keynes: Pelican Books, 2015. 449 s.
ISBN: 978-0-241-00422-7.

Luokalla on väliä

Kokoomus valitsi uudeksi puheenjohtajakseen Petteri Orpon. Puheenjohtajakisan aikana Orpo kantoi huolta keskiluokasta: Häntä huoletti ainakin sen asema ja mahdollinen kuihtuminen. Tätä ennen kokoomuksen johtajat ovat väittäneet, että yhteiskuntaluokka on kuollut, sillä ei ole enää mitään väliä tai että koko Suomi on yhtä laajaa keskiluokkaa. Nyt johtava oikeistopuolue näyttää kantavan huolta yhteiskunnan tasapainosta – keskiluokkaa tarvitaan edelleen.

Yhteiskuntaluokan kuolemaa on povattu pian 30 vuotta. Luok-

ka ei ole kuitenkaan kuollut. Se kiinnostaa yhä uudestaan ja uudestaan ainakin sosiologeja mutta myös muitakin toimijoita. Britannian yleisradioyhtiö BBC toteutti vuonna 2011 internet-kyselyn, jossa ideana oli määrittää kyselyyn osallistuneiden luokka-asema. ”Luokkalaskuriin” vastasi ensimmäisellä kierroksella yli 160 000 brittiä. Kyse on suurimmasta maassa koskaan tehdystä luokkatutkimuksesta. BBC:n innoittamana Helsingin Sanomat julkaisi syksyllä 2013 suomalaisen ”luokkakoneen”. Sen tuloksista on raportoinut Turun yliopiston sosiologian professori Jani Erola.

BBC:n rahoittaman tutkimuksen tulokset on nyt koottu Mike

Savagen vetämän työryhmän toimesta kirjaksi. Mike Savage on yksi Britannian tunnetuimpia luokkatutkijoita. Hän on julkaissut useita yhteiskuntaluokkaa käsitteleviä kirjoja. Teoreettisesti Savage lähestyy luokkaa John Goldthorpen ammattirakenteeseen pohjautuvan luokkamallin mukaan.

Uudessa kirjassa perinteistä Goldthorpen mallia ravistellaan perusteellisesti. Savage ei tutkijaryhmineen hylkää niin sanottua EG-typologiaa, mutta ottaa mukaan Pierre Bourdieulta taloudellisen, kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman. Tämä tarkoittaa, että luokkia tarkastellaan EG-typologian mukaisesti ammattiryhmittäin, mutta analyysiin lisätään pääoman lajeja koskevat pohdinnat. Luokkaryhmien profiileja syvennetään eri pääoman lajien yksityiskohdaisella analyysillä.

Kirjassa Eriksonin ja Goldthorpen typologia tiivistetään ja päivitetään seitsemään luokkaan: 1) eliitti (6 % vastaajis-

ta), 2) vakiintunut keskiluokka (25 %), 3) tekninen keskiluokka (6 %), 4) uudet hyvinvoivat työläiset (15 %), 5) perinteinen työväenluokka (14 %), 6) uudet palveluiden työläiset (19 %) ja 7) prekariaatti (15 %). Luokkalaskuriin vastasi kaikkiaan yli 320 000 brittiä. Aineisto on vino. Keskiluokkaiset ryhmät ovat yliedustettuja ja työväenluokka sekä prekariaatti ovat aliedustettuja. Tutkimuksen luotettavuutta lisää kuitenkin se, että BBC toteutti myös suppeamman (N=1 026) koko väestöä edustaneen kyselyn.

Savagen ja kumppaneiden analyysin vahvuus on siinä, että tutkimus ei jää vain luokkarakenteen kuvaukseksi. Tutkijat ottavat lähemmän tarkastelussa kohteeksi taloudellisen (tulot, asunto-omaisuus, säästöt/sijoitukset), kulttuurisen (perinteinen korkeakulttuuri, uudet ja nousevat kulttuurin muodot) ja sosiaalisen (asemageneraattori, sosiaaliset verkostot) pääoman. Luokkaryhmistä huomio kiinnittyy muita tarkemmin eliittiin ja prekariaattiin.

Aikamme brittiläinen eliitti poikkeaa monin tavoin vanhasta yläluokasta. Eliittiin lukeutuu edelleen Etonin, Oxfordin ja Cambridgen kasvatteja, mutta sinne noustaankin muitakin väyliä. Eliitti on heterogeeninen ja sisäisesti eriytynyt muodostuma, jolta puuttuu

vanhaa yläluokkaa luonnehtinut yhtenäisyys. Eliittiä hallitsevat yritysjohtajat, mutta heidän eivät näyttäyty minään yhtenäisenä ryhmänä. Eliitin uusia edustajia ovat viihdetaitelijat ja huippu-urheilijat. Eliitillä on muihin verrattuna ylivertaisen paljon taloudellista, kulttuurista ja sosiaalista pääomaa.

Prekariaatilla on hyvin vähän minkäänlaista pääomaa. Se kokee häpeää ja leimaamista (stigma). Kirjassa prekariaatti ymmärretään Guy Standingia lainaten syntymässä olevaksi luokaksi, jonka jäsenet toimivat lyhyissä työsuhteissa. Heillä ei ole mitään ammatti-identiteettiä tai uranäkymiä, ja lisäksi heiltä puuttuu sosiaaliturva. Etenkin prekariaattiin kuuluvat naiset korostavat olevansa yhteiskunnallisesti kaikkein pohjimmaisina. Prekariaattia koskevassa keskustelussa tutkijat painottavat, että luokka on edelleen hyvin moraalisesti latautunut käsite.

Kirjassa on myös mielenkiintoinen alueellista eriytymistä koskeva pohdinta. Lontoo erottuu muusta maasta vallan keskittymänä. Sinne ovat kasaantuneet kaikki pääoman lajit. Lontoo näyttää ylivertaisena suhteessa kaikkiin muihin alueisiin, ja lisäksi sen valta kasvaa edelleen. Kaupunkien sisäinen eriytyminen noudattaa samaa

mallia kaikkialla: eliitti valtaa kaupunkien keskustat, ja prekariaatti sysäytyy esikaupunkeihin.

Savagen tutkimus pureutuu luokkaan monelta kulmalta. Esimerkiksi eliittiä analysoidaan koulutuksen, kulttuurin ja kulutuksen avulla. Kirja kertoo myös siitä, millaiselta tuntuu prekaari arki; millaista on elää, kun ympäristö määrittää sinut kyvyttömäksi ja laiskaksi. BBC:n survey-aineiston piirtämää kuvaa eri luokkaryhmien tilanteista täydentävät hienovaraisella tavalla tutkijoiden kokoamat eliitin ja prekariaatin teemahaastattelut.

Social Class in the 21st Century ei väittele luokkateorioista ja niiden osuvuudesta, vaan pikemminkin kirja kertoo siitä, miltä luokka tuntuu elää. Se kertoo omalla tarkalla tavallaan aikamme eriarvoisuuksista. Kirjan vahva viesti on, että luokka ei ole kuollut. Kirja osoittaa myös, kuinka asiantuntijuus ei ole mikään puolueeton työkalu, joka osaltaan paljastaa sosiaalisia ja yhteiskunnallisia rakenteita. Savage ja kumppanit väittävät, että asiantuntijuus on tiukasti sidoksissa luokkasuhteisiin ja symboliseen valtaan. Samalla he käyttävät omaa asiantuntijuuttaan lisäämään ymmärrystämme 2000-luvun muuttuvista luokkasuhteista.

Harri Melin

Moniulotteinen yhteiskunta

Mike Savagen kirjan hämmästyttävä tulos on, että ainakin Brittein saarilla ihmiset ovat tavattoman kiinnostuneita yhteiskuntaluokista ja omasta luokka-asetaan, vieläpä niin, että mitä korkeampi yhteiskunnallinen asema heillä on, sitä kiinnostuneempia siitä he näyttävät olevan. Kuten Savage toteaa, luokka on kaikesta päätellen tärkeä kansallisessa mielikuvituksessa. Se on edelleen yhteiskuntapoliittisesti ja kulttuurisesti käypä käsite, ja siihen liittyy ilmeisesti varsin monenlaisia odotuksia ja mielikuvia. Ihmiset ovat lisäksi hyvin tietoisia sosiologien käyttämistä mittareista. Samalla viikolla kun BBC:n tutkimus, johon Savagen teos paljolti perustuu, julkistettiin, teatterilippujen myynti Lontoossa lähes kaksinkertaistui – teatterissa käynti kun on keskeinen kulttuuripääoman mittari. Samaan aikaan sosiologian ja yhteiskuntatieteiden luokkakäsitteet ja -kriteerit ovat muuttuneet yhä vaikeammin määriteltäväksi, ainakin jos on Savagen tutkimustuloksiin uskomisen.

Sodanjälkeistä sosiaaliluokkia koskevaa keskustelua ja tutkimusta Britanniassa hallitsi kysymys keskiluokan ja työväenluokan suhteista ja rajoista sekä työväenluokan keskiluokastumisesta (vrt. David Lock-

woodin *Affluent worker and the Thesis of Embourgeoisement*, 1969). Aikaisemmat tutkimukset, joita on dominoinut John Goldthorpen edustama tutkimustraditio, ovat perustaneet luokka-aseman määrittämisen olennaisesti vastaajan ammatiasemaan. Jos Savagen tutkimustulokset pitäisi tiivistää yhteen kohtaan, voisi todeta, että nyky-yhteiskunnassa voidaan erottaa selvästi toisaalta vain sen ylin ryhmä, pieni eliitti, ja toisaalta sen isohko alin kerrostuma, jota Savage nykytavan mukaisesti kutsuu prekariaatiksi. (Vanha nimike tälle olisi kai *lumpenproletariat* eli ryysyköyhälistö.) Yhdessä ne vastaavat noin viidenneksestä koko Britannian väestöstä (tarkemmin eroteltuna: eliitin osuus on 6 % ja prekariaatin 15 %). Kaikki muu, eli noin 80 prosenttia, voidaan kyllä luokitella erilaisten tekijöiden perusteella toisistaan erottuviksi ryhmiksi, mutta eri luokittelut eivät lankea yhteen, eikä näitä ryhmiä ole siten mahdollista myöskään asettaa yksiselitteiseen hierarkkiseen keskinäisjärjestykseen.

Savagen tutkimuksen tausta ja siihen liittyvä aineistonkeruu on jo sinänsä kertomisen arvoisen tarina. Savagen kirjan eräs ansio onkin, että se reflektoi itsekkriittisesti tutkimuksen suoritusta, erilaisia aineistoja ja sitä, mistä tutkimuksen ongelmat kertovat. Tutkimus perustuu

osin The Great British Class Survey -tutkimuksen tuloksiin. Britannian yleisradioyhtiö BBC toteutti tutkimuksen vuonna 2011. Sen saama huomio oli valtava, ja jo ensimmäisessä vaiheessa kyselyyn, johon vastaaminen oli melkoisen aikaa vievää, vastasi 161 000 henkilöä. (Vastausaikaa pidennettiin kyselyn suuren suosion takia, ja toinen vaihe mukaan lukien sillä oli yhteensä peräti 325 000 vastaajaa.) Lisäksi seitsemän miljoonaa ihmistä vieraili kyselyn perusteella kehitellyn luokkalaskimen sivuilla saadakseen selville oman luokka-asemansa. Vaikka tutkijat varmaan osasivat odottaa, että vastaajien koostumus olisi vino siten, että paremmin koulutetut ja paremmissa yhteiskunnallisissa asemassa olevat ovat yliedustettuina, oli vinouden aste kuitenkin yllättävä. Vastaajien joukosta ei löydy esimerkiksi yhtään siivoojaa tai muiden alempien palveluammattien edustajaa.

Aineiston vinoudesta seuraavien ongelmien korjaamiseksi Savage sai suostuteltua BBC:n rahoittamaan vielä pienehköön, mutta kansallisesti edustavaan otokseen perustuvan 1 026 hengen haastattelututkimuksen. Sen lisäksi tutkijat haastattelivat perusteellisesti 50 henkilöä. Tutkimuksen aineisto on siis kaiken kaikkiaan varsin laaja ja moniaineksinen etenkin kun Savage saattoi no-

jata tulkinnoissaan myös vain muutamaa vuotta aiemmin tehtyyn, laajaan, edustavaan aineistoon perustuvaan brittien sosiaalista differentiaatiota ja kulttuurieroja luotaavaan tutkimukseen, jonka yhtenä tekijänä hän oli (Bennett, Savage, Silva & Warde: *Culture, Class, Distinction*, 2008). Mikään näistä yksittäisistä aineistoista ei nouse määrääväan asemaan tutkimuksessa, vaan kutakin käytetään vastaamaan niihin kysymyksiin, joihin ne parhaiten soveltuvat. Vasta laadulliset haastatteluaineistot tekevät esimerkiksi mahdolliseksi selvittää kulttuuristen käytäntöjen takana olevien makudispositioiden eroja. Suorat lainaukset haastatteluaineistosta, lukuisten taulukoiden ohella, vievätkin suuren osan kirjan sivuista.

Sekä yläluokka että alaluokka eli prekariaatti erottuvat selvästi muista ryhmistä. Selvimmin pieni ”huippuluokka” erottuu kaikista muista tulojen ja omaisuuden suhteen. Nämä taas seuraavat usein melko suoraan joistakin ammattiasemista. Osin Thomas Pikettyn kuulua pääomien ja omaisuusmassojen keskittymistä koskevaa historiallista tutkimusta (*Capital in the 21st Century*, 2013) mukailleen Savagekin toteaa tulo- ja omaisuuserojen kasvaneen rajusti viimeisten parin vuosikymmenen aikana. Prekariaatin tyypillinen piirre on, että siihen kuu-

luu sekä pitkäaikaistyöttömiä että osa-aikaisesti työssä käyviä. Siihen kuuluvat eivät omista sen enempää talojaan kuin asuntojaankaan, mikä sulkee heidät ulos laina- ja luottomarkkinoilta. Vaikka taloudellinen pääoma on Savagen luokkaerojen tärkeä peruste, ei se näiden ääriyhmienkään osalta ole suinkaan ainoa. Taloudellisen pääoman ohella Savage analysoi eri ryhmien kulttuurista ja sosiaalista pääomaa, mikä viimeistään ”paljastaa” Savagen luokkakäsitteiden teoreettisen inspiraationlähteen, Pierre Bourdieun, jonka kuuluu *Distinktio*-teosta Savagen ja muiden aikaisempi brittien kulttuurierojen tutkimus paljolti myötäili. Sen myötä Savagesta, jonka aikaisemmat luokkatutkimukset ovat lähinnä noudatelleet brittien perinteisempää lockwoodilais-goldthorpelaista yleislinjaa, tuli bourdieulainen – jopa siinä määrin, että *Social class*-teoksen keskeisenä tilastollisena analyysimenetelmänä on MCA. (MCAn käyttö erottelee yleensä oikeaoppiset bourdieulaiset muista luokkaerojen tutkijoista.)

Mikä sitten oikeuttaa puhumaan kahdesta, ja vain näistä kahdesta, luokasta selvästi muista yhteiskunnan ryhmistä erottautuvina ala- ja yläluokkina? Se, että ne eroavat selvästi kaikkien kolmen pääoman suhteen toisistaan ja ovat suorastaan toistensa vastakohtia. Eliit-

ti ei ole vain rikas vaan myös koulutettu ja kulttuurisesti aktiivinen. Se on myös verkostoitunut keskenään. Prekariaatti on paitsi osaton taloudellisesta hyvinvoinnista, myös huonosti koulutettu ja kulttuurisesti passiivinen, eikä sillä juurikaan ole suhteita tärkeisiin ihmisiin. Savagen prekariaatin luonnehdinta muistuttaakin monilta osin suosittua syrjäytymiskeskustelua, mutta eroaa siitä sikäli, ettei prekariaatti ole missään absoluuttisessa mielessä syrjäytynyt ja kaikkien yhteiskunnallisten instituutioiden ulkopuolella. Se on ”vain” kaikilla pääoman ulottuvuuksilla huono-osainen tai – köyhä!

Näiden kahden ääriluokan lisäksi Savage jakaa loputkin noin 80 prosenttia Britannian väestöstä viiteen sosiaaliryhmään, ja joillekin niistä hän antaa melko tavanomaisia nimityksiä. Vakiintunut keskiluokka on näistä suurin noin neljänneksen väestöosuudella. Tekninen keskiluokka on huomattavasti pienempi, vain noin kuusi prosenttia väestöstä. Uudet vauraat työläiset ja traditionaalinen työväenluokka vastaavat kumpikin noin 15 prosentista, kun taas nousevan palvelualan työntekijät ovat hieman niitä suurempi ryhmä. Näitä ryhmiä ei voida asettaa muuta kuin yhdellä ulottuvuudella kerrallaan järjestykseen, kuten esimerkiksi taloudellisen pääoman perus-

teella. Taulukossa (s. 174), joka tiivistää Savagen luokkajaon, hän noudattaakin taloudellisen ulottuvuuden mukaista järjestystä tullen näin korostaneeksi sen keskeisyyttä. Samalla hän kuitenkin painottaa systemaattisesti luokkarakenteen moniulotteisuutta. Tekninen keskiluokka on esimerkiksi suhteellisen varakas ja hyvätuloinen, mutta kulttuurin suhteen välinpitämätön ja sosiaalisilta suhteiltaan köyhä. Nouseva palvelualojen työntekijöiden ryhmä taas on huonosti paljattu, mutta suhteellisen hyvin koulutettu sekä kulttuurisesti ja sosiaalisesti aktiivinen. Mikään näistä viidestä ryhmästä ei tosin sanoen ole kaikilla ulottuvuuksilla sen enempää kärjessä tai viimeisenäkään. Kuten Savage myös toteaa, sen lisäksi ”luokkarakenteen keskivaiheilla, ikä ja erikoisosaaminen ovat erottautumisen ja kilpailun keskeisiä muotoja, mistä seuraa melkoista kompleksisuutta tai hajontaa” (s. 179). Niin kuin monissa muissakin tutkimuksissa on havaittu, Euroopassa esimerkiksi perinteisen korkeakulttuurin harrastajat ovat suhteellisen iäkkäitä, kun taas nuoret koulutetut ihmiset suosivat ja pitävät uudemmista taiteen ja kulttuurin kaupallisemmistakin muodoista.

Tutkimuksen saaman huomion alun perin ei-tarkoitettuna seurauksena Savage voi analy-

soida yhteiskunnan suhteellisen pienen eliitin koostumusta seikkaperäisemmin kuin yleensä on ollut mahdollista.. Erityisesti sen koulutustaustan selvittäminen on kiinnostavaa luettavaa. Koulutus- ja opintomenestyksenhän on ajateltu avaavan sosiaalisen nousun mahdollisuuksia – avoimessa, pitkälle eriytyneessä yhteiskunnassa – kaikille lahjakkaille ihmisille heidän kykyjensä mukaan ja sosiaalisesta taustasta riippumatta. Toisin kuin usein oletetaan, Britanniassa ei ole havaittavissa yleistä sosiaalisen nousun vähenemistä. Sen eliitti on kuitenkin paljon sisäänpäin kääntyneempi kuin mikään muu yhteiskuntaluokka. Kymmenen huippuammattin harjoittajien joukossa puolella heidän vanhemmistaan on jokin näistä huippuammateista. Erityisen valikoivia ovat juristit ja lääkärit. Sen sijaan uudet informaatioteknologian ammatit ovat avoimempia. Vaikka yliopistokoulutus on lisääntynyt huonompiosaisten lasten parissa, näin on käynyt myös parempiosaisten keskuudessa, eikä ero parempi- ja huonompiosaisten välillä ole siten kaventunut nimeksikään. Kaiken lisäksi Britannian huippuyliopistojen opiskelijakunta, josta päädytään helpommin eliittiin, on sosiaalisesti yhä valikoivampaa. Avoimen yhteiskunnan tasavertaisiin mahdollisuuksiin vetoavalla

legitimaatiolla ei siis ole pohjaa. Savagen mukaan on kuitenkin tärkeä huomata, että joskin Britannian nykyeliitti on hyvin kapea ja sulkeutunut, se ei kuitenkaan muistuta vanhaa aristokratiaa sen enempää elintavoiltaan, maultaan kuin käytökseltäänkään, vaikka se onkin saattanut kopioida ja lainata joitakin aristokratian ulkoisia tunnusmerkkejä.

Savagen tutkimuksen arvioon sovellettuna vanha englantilainen sananparsi, ”*the proof of the pudding is in the eating*” voisi kehottaa kysymään, mitä muita johtopäätöksiä luokkanalyysien perusteella voidaan nyky-yhteiskunnasta tehdä. Tekevätkö ne paremmin ymmärrettäviksi joitakin muita keskeisiä kehityspiirteitä? Savage päättää kirjansa lukuun politiikasta. Eräänä tutkimuksensa tuloksena hän pitää sitä, että se kyseenalaistaa meritokratian politiikan legitimaatioperustana: ”*we need to question the competitive, capitalist, neo-liberal market system itself. The legitimacy of this system depends on its being seen as consistent with freedom and equality of opportunity*” (s. 406). Savage vaatii ”luokan kulttuuripolitiikkaa”, sitä että luokitteluprosessit itsessään saatetaan tarkemman analyysin kohteeksi. Luokka kun tuntuu kiinnostavan kovasti brittejä samaan aikaan, kun luokkarajoista tuntuu vallitse-

van suuri epäselvyys. Lukijalle jää kuitenkin aika lailla epäselväksi, miksi luokkarajojen sekä teoreettinen että empiirinen täsmentäminen ja selventäminen on lopulta poliittisesti niin tärkeää. Yhtäältä Savage ei tutki seikkaperäisesti sitä, miten britit mahdollisesti itse luokittelevat itsensä ja muut yhteiskuntaluokkiin, toisaalta taas meritokratiatesin kritiikiksi riittää hyvin moniulotteisen ja jyrkän "ansaitsemattoman" yhteiskunnallisen eriarvoisuuden olemassaolon ja periytyvyyden osoittaminen. Se ei edellytä ihmisten luokittelua toisistaan erottuviin yhteiskuntaluokkiin, minkä Savage tuleekin osoittaneeksi hyvin ongelmalliseksi.

Vaikka Savage ei sitä korostaakaan, hänen tutkimustuloksensa voivat hyvinkin auttaa ymmärtämään paremmin, miksi Britannian niin kuin monien muiden Länsi-Euroopankin maiden puoluepoliittinen kartta on viime vuosikymmeninä muuttunut suuresti. Konservatiivien ja sosiaalidemokraattien vuorotaisen vallassaolon ovat pahasti sotkeneet uudet tai uudelleen aktivoituneet vanhat puolueet, joita ei voi asettaa perinteiselle oikeisto-vasemmisto tai liberaalisuus-konservatiivisuus ulottuvuudelle. Poliitikasta on tullut moniulotteista, aivan samoin kuin luokkarakenteestakin.